



Наталія МАРЧЕНКО,
кандидат історичних наук, старший науковий співробітник
Інституту біографічних досліджень
Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського,
провідний бібліограф Національної бібліотеки України
для дітей, автор-модератор ресурсу КЛЮЧ

Ключ до читання¹

Нині в Україні з'являється чимдалі більше якісних і напроход різних книжок для дітей. Постійно в полі зору виникають нові й нові імена авторів, художників і видавців. Одні з них знані на рівні регіону чи області, інші – визнані в Україні, ще хтось – і за її межами. Про певні книжки Ви дізнаєтеся з мережі Інтернет, про якісь – від знайомих, ще про інші – зі ЗМІ.

І щоразу важче зробити вибір. Адже новинок так багато й вони такі незнані, а почасти й дивні чи не прийнятні...

Та й діти стають вимогливішими. Вони все рідше тягнуться до книжки, віддаючи перевагу гаджетам і телевізії. Й цей досвід "нечитання" діти переймають здебільшого в родині, де теж не надто багато часу й коштів виділяють на читання...

Саме тому ми вирішили створити рубрику, покликану зорієнтувати Вас у сучасній книжці для дітей України та методиках роботи з нею.

Щоразу розповідатиму про кілька книжечок для дошкільнят і молодших школярів, що вийшли друком упродовж останніх років, за такими тематичними рубриками:

"Нове обличчя класики",
"Фольклор",
"Книжки релігійного спрямування",
"Новітня поезія",
"Новітня проза",
"Пізнавальні книжки",
"Книжки до гри" (розмальовки, книжки-іграшки тощо),
"Знайомі незнайомці" (книжки-білінгви, книжки-концепти тощо).

Сподіваємося на Ваш активний відгук!

Адже лише Ваші, продиктовані щоденною потребою запитання та пропозиції, дадуть нам змогу наповнювати рубрику насправді цікавим і корисним Вам матеріалом.

"Нове обличчя класики"

Ярмиш Юрій. Їжачок та Соловейко. – Київ : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2012. – 24 с.

Відома книжечка знаного українського казкаря виявилася напроход актуальною в нашому буремному сьогоденні. Адже є в ній жертвність в ім'я ближнього, й боротьба за рідну батьківщину, й навіть проблема повернення до рідних пенат відпалих із якихось причин земляків.

Як тонко підмітила в рецензії на книжку А.Третяк, у чомусь ця казка виявилася пророкою: "Їжачок жертвує собою, щоб Соловейко впізнав свою батьківщину, і ця жертва так лякає хитру Лисицю, що вона "назавжди дременула з того лісу". В такій інтерпретації особливої надії додає завершення книжки, в якому спалений ліс набуває нового життя від радісного співу Соловейка².

Видання чудово проілюстроване Юлею Мітченко. Її кучерявий Соловейко та насправді "їжачистий" Їжачок напроход зворушливі, Лисичка – видзигорна, а кожна найдрібніша деталь будь-якої ілюстрації – жива та виразна.

Єдине, що трішки збиває з пантелику при першому знайомстві з книжечкою – шрифти різного розміру. Але й це, зрештою, можна сприймати як певну гру тексту з маленьким читачем.

"Фольклор" + "книжка-картинка".

Рукавичка. Українська народна казка: Казка-картинка для малят / Оформлення творчої майстерні "Аграфка". – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2011. – 24 с.³

Ця книжка – одне з найоригінальніших видань для дітей України останніх років, що отримало почесну відзнаку видавцеві – приз "ВІВ 2011"⁴, гран-прі премії "Книжкове левеня" Львівського міжнародного дитячого фестивалю 2011 р. та особливу відзнаку проекту "Білі круки 2012", ініційованого Міжнародною бібліотекою для дітей та юнацтва в Мюнхені, та увійшло до щорічного каталогу "Білі круки"⁵.

Архаїчна широкознана модель знайшла у "Рукавичці" сучасне мистецьке втілення, своєрідне перекодування сенсів доступною нинішній дитині мовою. Тут усе "говорить" – візерунки, що вирізняють "характери" звірят, рукавичка-"будиночок", де кожний знаходить собі місце,

² Режим доступу : <http://www.barabooka.com.ua/progocha-kazka/>

³ Режим доступу : <https://www.youtube.com/watch?v=bbjBV4EtW1w>

⁴ Бієнале "ВІВ" – один із найповажніших світових конкурсів у царині дитячої книжки та ілюстрації, що з 1967 р. раз на два роки проходить у столиці Словаччини Братиславі. У 2011 р. на конкурс було представлено 458 книжок із 44 країн світу.

⁵ Презентується у міжнародному форматі в межах Болонського дитячого книжкового ярмарку. Об'єднує понад 250 найменувань книжок для дітей та молоді з понад 50 країн світу, які є своєрідним взірцем на міжнародному ринку дитячої книжки.

¹ КЛЮЧ (Краща Література Юним Читачам) – спеціалізований електронний ресурс Національної бібліотеки України для дітей, присвячений книзі для дітей.

докладний план того "помешкання", який малюк може самостійно розфарбувати, тим самим долучаючись до творення книжки, торбинка-чохол, у якій "живе" саме видання.

Поява "Рукавички" остаточно похитнула в українській спільноті стереотипи про "обов'язковість" реалістичної ілюстрації в книжці для найменших. Враз стало очевидним, що буквально відтворення тексту в малюнках не відкриває дитині жодних нових вимірів і є пасивною складовою дитячої книги. Натомість життя вимагає книжок-картинок, покликаних формувати покоління нових читачів, здатних бути співтворцями митців, а не бездумними (нехай і вдячними) "поглиначами" їхньої творчості.

Кожна книжка творчої майстерні "Аграфка" (Романа Романишин і Андрій Лесів) – це насамперед народження нової мистецької ідеї, а не "унаочнення" тексту. Тому "Рукавичку" слід читати як буквально, так і за візуальною розповіддю, яка, на думку авторів, дає дитині надзвичайно широке поле для уяви та інтерпретації: "Візуальний образ, на відміну від літери, дає можливість значно ширшого тлумачення. ...розкриває перед читачем (чи то пак – перед глядачем) інші виміри історії, що розповідається"⁶. Відтак завдання дорослого – дати дитині приклад живої гри зі словом і малюнком, пам'ятаючи, що ілюстрації "Рукавички" розвивають не лише уяву, а й мислення дитини: малюнок лише натякає, підштовхує до асоціацій. Як стверджують художники: "Не все повинно бути сказано ілюстрацією. Наприклад, коли потрібно проілюструвати книжку про kota, то не варто всюди малювати цього kota, достатньо зобразити речі, що невід'ємно з ним асоціюються, – десь зобразити шерсть, десь – пролите молоко, а десь пошкрябану підлогу. І цього нарративу цілком достатньо"⁷.

Також важливим моментом є те, що сучасне мистецтво загалом передбачає безперервну комунікацію навколо твору і будь-які книжки зразка "Рукавички" від початку задумуються як привід до розмови й вимагають рівноправного діалогу дорослого з дитиною, а не монологу-розповіді чи, того гірше, простого озвучення тексту.

"Книжки релігійного спрямування"

На Великдень: вірші, казки, оповідання [для молодшого та середнього шкільного віку] / Упоряд. Ю.Березенко ; худож. С. Балух. – К. : Братське, 2013. – 92 с. : ілюстр.

Цю тематичну збірку казок, оповідань і віршів від інших видань такого гатунку вирізняє насамперед сучасність і світськість її художньої мови та свідомо скерованість на весь загал маленьких читачів, а не лише на суто православні воцерковлені родини. Не поступаючись ні малою краплею власне християнського розуміння та по-

трактування сенсу і суті Христового Воскресіння, автори намагалися знайти зрозумілі та цікаві сучасній дитині мистецькі засоби, аби привести її до розуміння внутрішнього сенсу, а не зовнішньої атрибутики Великодня.

На те саме скеровані й ілюстрації Світлани Балух. Так, навіть традиційні яєчка-писанки на обкладинці – не барвіста забавка у святковому кошику, а зав'язь Духу у гніздечку-Всесвіті, символ Пробудження.

Представлені твори дещо нерівноцінні за художніми якостями та звернені до дітей різного віку – від наймолодших до підлітків, тому бажано попередньо визначитися, що найдоречніше для прочитання саме вашій дитині. Але кожний віршик, казка чи оповідання збірки мають найважливішу складову – невідому ширю любові і повагу своїх авторів до маленького читача. А що кожен із них не просто людина творча, а ще й людина сердечно віддана Творцеві, книжечка залишає по собі теплий слід навіть у дорослій, уже дещо зачерствілій душі... Тож, певна, дитячу душу вона розворушить і зачарує!

"Новітня поезія".

Качан А. Листи з осіннього саду : лірика, ігр. поезія / А. Качан ; худож. К. Т. Лавро. – К. : Веселка, 2012. – 64 с. : ілюстр., портр. – (Українській дитині).

Поетична збірка Анатолія Качана пронизана глибокими, але присутніми дитинними думками та образами. Поет розмовляє з дітьми як доросла людина, але сам він по-дитячому закоханий у світ і шукає порозуміння з читачем саме у межах цієї, спільної з ним, любові до життя. Тому світ А.Качана, насамперед, добрий і дружній дитині світу.

Обличчя книжки визначають твори, засновані на глибинній народнопісенній поетиці та прозорому (на жаль, майже втраченому сучасною українською поетичною традицією!) образотворенні. Водночас чимало віршів присвячені сучасному міському буттю дитини, у якому все більше місця займають телевізор, комп'ютер, мобільний телефон тощо. Замість моралізувати, А.Качан м'яко іронізує над своїми героями, вдало обіграє молодіжний сленг та поширену комп'ютерну термінологію, вдається до неочікуваних і певною мірою провокативних сюжетних ходів. Треба відзначити й те, що вірші збірки, на загал, буквально дзвенять звуконаслідуванням, розмаїтими алітераціями та словограями, що так подобаються малечі!

На увагу заслуговують також ілюстрації К.Лавра. Оманлива простота й розкута соковитість "народного" малюнка як ніяка інша передає природну свіжість і ширю дитячості образного світу А. Качана, виявляючи всю повноту естетики народного і поетичного мислення.

"Новітня проза".

Малик Галина. Мандрі і подвиги хитромудрого переможця дванадцятиголового змія лицаря Горчика, його банкносія Третього Зайвого та красуні Каролі. – Львів : Аверс, 2009. – 64 с.

Ця, на жаль, призабута повість Галини Малик напрочуд актуальна саме сьогодні, коли на кожному кроці говориться про героїство та лицарство, але по-сравнньому захопливих і ширих книжок для виховання малечі в тому досі обмаль. А таких, лейтмотивом яких були б слова

⁶ Листвак, Галина. Творча майстерня "Аграфка": "Ми малюємо книжки для себе маленьких..." // Читомо? – Режим доступу : <http://www.chytomo.com/news/tvorcha-maysternya-agrafka-my-malyuyemo-knyzhky-dlya-sebe-malenkykh>.

⁷ Левкова, А. Романа Романишин і Андрій Лесів: "Ілюстрації мають розвивати мислення" // ЛітАкцент. – Режим доступу : <http://litakcent.com/2015/04/07/romana-romanyshyn-i-andrij-lesiv-ilju>

"Виховувати дитину – це вам не на мітлі лісом гасати! Як напише колись великий вихователь Сухомлинський, дитину треба виховувати власним прикладом, от!", – і геть мало!

Герой казки – маленький (але найсправжнісінький!) лицар Горчик, учень Лицарської середньої школи № 12, котрому випадає на долю купа пригод і відкриттів, викладених авторкою в тридцять одній сповненій гумору, мандрів і пригод неймовірній історії. Тому є сенс читати по одній оповідці щодня упродовж місяця, даючи дітям час "смакувати" почуте, обігрувати слова й образи. Текст дає для того усі можливості. На сторінках твору сила-силенна химерних і тим незабутніх персонажів (банконосець Третій Зайвий, Той-Що-Печери-Риє, Той-Що-В-Дуплі-Сидить, Грець тощо), котрі сусідять із цілком впізнаваними реаліями сьогодення (скажімо, батончики "Світоч"), а головна зброя героїв – гумор і кмітливість (дракон сам лускає від злості, коли йому пашу заклеїли скотчем).

Ілюстрації Юрія Крукевича також додають читанню доброго настрою. Вони кумедні, яскраві та присутні на кожній сторінці книжки, наближаючи її до коміксу.

"Пізнавальні книжки" + "книжка-іграшка".

Мій маленький Київ: путівник для дітей. Текст Анастасії Денисенко, малюнки Олени Старанчук та Олега Грищенка. – Київ : Laugus, 2014. – 64 с. – (Серія "Моє маленьке місто". Випуск 1).

Це перша книжка із серії дитячих путівників містами України (Львів, Чернігів, Одеса, Харків) "Моє маленьке місто". Кожне з видань – своєрідний маршрут відомим містом, розроблений саме для малечі та супроводжуваний елементами гри. Так, Київський путівник пропонує прогулянку від Золотих воріт до Андріївського узвозу.

Особливість книжок серії в тому, що вони не просто розповідають читачеві цікавинки про те чи інше місто, а спонукають його самостійно досліджувати міське середовище, вчать "читати" архітектурні знаки. Саме тому видання містить нескладні завдання, у ньому є місце для подорожніх замальовок і заміток. Інформація подана у найрізноманітніший спосіб (довідки, коментарі, запитання, квести, розмальовки), що не дає змоги дитині знудитися.

"Мій маленький Київ" – яскраве і стильне видання, що нагадує "піратську карту скарбів", де "скарбом" є та чи інша цікавинка на історичній мапі Києва. Дитина іде за тією мапою, віднаходячи все нові й нові дива у здавалося б уже знаному. Відтак, місто із безликого "монстра" перетворюється на цікавий небуденний простір, у якому кожен будинок, вулиця, пам'ятник чи пейзаж – особливі. А загадки, лабіринти, розмальовки, незвичні ілюстрації та невпинний діалог видання з читачем перетворюють "засвоєння історичної пам'яті" на незабутню пригоду, що може стати одним із найяскравіших спогадів дитинства.